

УДК 376.015.32-056.165

DOI 10.32782/2412-9208-2024-3-162-171

**THE ISSUE OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION
OF ADOLESCENTS WITH CEREBRAL PALSY IN INCLUSIVE
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

**ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ
З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ
В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Svitlana FEDORENKO,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor,

Professor at the Department of Applied

Psychology and Speech Therapy,

Berdyansk State Pedagogical

University

66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia,

69000, Ukraine

fedorenkosvit@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3321-6946>

Світлана ФЕДОРЕНКО,

доктор педагогічних наук,

професор,

професор кафедри прикладної

психології та логопедії,

Бердянський державний

педагогічний університет

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя,

69000, Україна

Dmytro KOREPIN,

Postgraduate Student,

Khortytsia National Academy

59, Scientific Town Str.,

Zaporizhzhia, 69017, Ukraine

dakorepin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-3447-7783>

Дмитро КОРЕПІН,

аспірант,

Хортицька національна академія

вул. Наукового містечка, 59,

м. Запоріжжя, 69017, Україна

ABSTRACT

The article addresses the issue of social-psychological adaptation of adolescents with cerebral palsy (CP) within the context of reforms in the Ukrainian education system aimed at integrating individuals with special educational needs. It analyzes key aspects of social-psychological adaptation, including the development of social skills, emotional resilience, and the ability for social interaction. Properly organized support helps not only in adapting to the social environment but also promotes personal development, professional self-determination, and enhancement of communicative competence. Conversely, the absence or insufficiency of support can lead to serious negative consequences, such as social isolation, withdrawal, excessive focus on one's diagnosis, and decreased self-esteem. This, in turn, worsens the psycho-emotional state of adolescents and complicates their integration into society.

The article notes that inclusive education for adolescents with CP in general secondary education institutions creates opportunities for improving their social-psychological well-

being and developing communication and social skills. However, this process is often complicated by limited resources, insufficient teacher training for working with special-needs children, and potential inadequacies in educational methods. The authors emphasize the need for a comprehensive approach to adaptation, which includes not only pedagogical but also psychological support, facilitating better social integration of adolescents with CP.

It is also mentioned that the social-psychological adaptation of adolescents with CP involves the necessity to adjust to changes in the social environment or new conditions, where usual behavioral models and personal attitudes lose effectiveness. During this period, well-organized psycho-pedagogical support is crucial, significantly impacting the adolescent's future life. Proper assistance fosters successful social integration, while insufficient or misdirected efforts may lead to negative outcomes such as social isolation, withdrawal, and heightened attention to one's illness, which worsens the adolescent's psycho-emotional state.

Key words: *adolescent, cerebral palsy, social-psychological adaptation, inclusive educational institution.*

Вступ. Проблема соціально-психологічної адаптації підлітків із дитячим церебральним паралічем (ДЦП) набуває особливої актуальності у зв'язку з реформуванням освітньої системи України, спрямованим на забезпечення рівного доступу до навчання для осіб з особливими освітніми потребами. Відповідно до змін, внесених до Закону України «Про освіту», кожна людина з інвалідністю має гарантовану можливість здобувати освіту у державних і комунальних закладах незалежно від статусу інвалідності. Однак наукові дослідження свідчать, що багато підлітків, зокрема з ДЦП, стикаються з труднощами в адаптації до умов навчання без належної психолого-педагогічної підтримки [1, 4, 6, 14]. Тому питання соціально-психологічної адаптації має вирішальне значення для успішної інтеграції цих підлітків у суспільство, оскільки це сприяє їхньому соціальному становленню, професійному самовизначенню та розвитку навичок соціальної взаємодії.

Порушена проблема актуалізує питання вивчення наукових розвідок учених стосовно питань соціально-психологічної адаптації підлітків з дитячим церебральним паралічем, що і склало мету нашого дослідження.

Методи та методики дослідження. Аналіз та узагальнення загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з питань соціально-психологічної адаптації підлітків.

Результати та дискусії. Наукова література засвідчує, що загальні аспекти адаптації детально досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, серед яких варто відзначити І. Бойка, І. Булах, Н. Дідик, Е. Кагана, Г. Сельє, О. Скрипченка та інших. Особливу увагу приділено вивченню адаптації дітей з особливими освітніми потребами, що висвітлено в роботах українських науковців-дефектологів, таких як Г. Афузова, Л. Кравчук, І. Саранча, В. Синьов, О. Романенко, О. Чебо-

тарьова, А. Шевцов, Л. Ханзерук, О. Чопік та інші. Основна частина досліджень зосереджена на дошкільному та молодшому шкільному віці, однак у підлітковому віці потреба в спеціальній корекційній підтримці для осіб з особливими освітніми потребами набуває ще більшої актуальності. Саме в цей період формуються ключові соціальні зв'язки, відбувається становлення взаємин із суспільством та професійне самовизначення, що робить підлітковий вік надзвичайно важливим у контексті адаптаційних процесів та особистісного розвитку.

Соціально-психологічна адаптація особистості розглядалася в роботах Л. Березовської, І Бойка та інших дослідників, які відзначають, що цей процес охоплює засвоєння нових соціальних норм, встановлення й підтримку певного статусу в соціальній групі. У рамках соціально-психологічної адаптації розрізняються поняття «присотування» та власне «адаптація», що відображає рух від пасивного сприйняття до активної взаємодії з навколишнім середовищем. Присотування є складовою процесу адаптації, що відображає початкову форму взаємодії суб'єкта із зовнішнім середовищем через об'єкти адаптації [2, 3].

У соціальній психології соціально-психологічну адаптацію розглядають як залучення індивіда в систему взаємин у колективі, побудову стійких зв'язків із членами групи та встановлення конструктивних відносин з оточуючими людьми, що є основою для успішної соціальної інтеграції.

Сучасний підхід до соціально-психологічної адаптації враховує різноманітність її видів, включаючи біологічну, психологічну та соціально-психологічну адаптацію. Зокрема, соціально-психологічна адаптація визначається як активний процес пристосування особистості до умов соціального середовища. Вона охоплює засвоєння соціальних норм і цінностей, інтеграцію в колектив і побудову адекватних взаємин із навколишніми. Соціально-психологічний аспект адаптації має на увазі труднощі, які виникають при засвоєнні нових соціальних норм, а також при формуванні та підтримці певного соціального статусу у групі, що є важливим для успішного функціонування особистості в соціумі.

Підлітковий вік є одним із найбільш важливих етапів формування особистості, що характеризується переходом від дитинства до дорослого життя та супроводжується активним становленням індивіда. У цей період відбуваються значні зміни в усіх аспектах розвитку особистості, формуються нові психологічні якості, що є основою майбутньої самосвідомості та самореалізації. Особливості розвитку в підлітковому віці варіюються залежно від індивідуальних психологічних характеристик, що робить питання адаптації підлітків актуальним для дослідників.

Перехід дитини до п'ятого класу, що збігається з початком підліткового віку, є важливим і складним етапом у житті кожного учня. Цей період відзначається суттєвими змінами в освітньому та соціальному

середовищі, що ставить перед учнями нові завдання в порівнянні з початковою школою.

Серед ключових чинників, що впливають на успішність переходу до основної школи, слід зазначити зміну форм організації навчання. В учнів з'являються уроки з різними вчителями, кожен з яких має свої індивідуальні особливості в поведінці та вимогах. Це може призвести до невідповідності в оцінюванні, що ускладнює адаптацію. Крім того, вчителі-предметники можуть не завжди знати індивідуальні особливості дітей з ДЦП, що також негативно впливає на процес навчання [6].

Кабінетна система навчання, з одного боку, ставить підвищені вимоги до дисципліни та організованості учнів, а з другого – обмежує час на відпочинок, що може призвести до швидкого втомлення і зниження працездатності п'ятикласників з ДЦП. Збільшення навчального навантаження, яке включає нові предмети та зменшення ролі наочності, а також перехід до більш теоретичного рівня викладання вимагає адаптації [6].

Отже, цей період потребує особливої уваги з боку педагогів, батьків і спеціалістів, щоб забезпечити успішну адаптацію учнів з ДЦП до нових умов навчання та соціального середовища.

Аналіз психофізіологічної літератури свідчить, що на початку навчання в середній школі організм учнів може реагувати на нові виклики та змінені умови досить активно. У цей період можуть загострюватися хронічні соматичні захворювання, а також виникати функціональні відхилення. Часто спостерігається підвищений рівень тривожності, емоційна нестабільність, невпевненість у собі, а також поведінкові розлади, такі як дратівливість, агресивність, надмірна відкритість, неорганізованість і «протестна» поведінка.

На наступних етапах адаптаційного процесу спочатку може спостерігатися нестійке, а з часом відносно стійке пристосування до нових умов і вимог. Учні починають шукати оптимальні варіанти реагування на навчальні навантаження, що сприяє зменшенню напруги в усіх системах. Однак необхідність швидко адаптуватися до нових вимог, виправдати очікування вчителів та батьків, а також зберігати успішність може стати стресогенним фактором, що підвищує ризик дезадаптації.

У структурі чинників адаптації можна виділити об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні чинники визначають зовнішні соціальні умови, які формують особистість, включаючи умови життєдіяльності та ресурси, що впливають на розвиток певних рис. Суб'єктивні чинники пов'язані з тим, що під час адаптації особа не лише пристосовується, але й займає активну позицію, керуючись власною системою цінностей, установками та переконаннями. Цей активний підхід дозволяє індивіду краще справлятися з новими умовами, знаходити шляхи для їхнього подолання та формувати свою соціальну ідентичність в новому середовищі.

Включення учнів з ДЦП в заклади загальної середньої освіти дає можливість покращувати їх навчальні результати, забезпечуючи їм адекватні віковим особливостям рольові моделі для взаємодії з однолітками. Це створює умови для навчання в природному середовищі, сприяє розвитку комунікативних, соціальних та академічних навичок. Інклюзивна освіта також гарантує рівний доступ до навчання, підвищує самооцінку учнів і допомагає їм відчути свою приналежність до суспільства. Крім того, вона розширює можливості для формування нових дружніх стосунків.

Соціально-психологічна адаптація підлітків з ДЦП переважно перебуває в зоні неповної адаптації, і лише невелика кількість демонструє ознаки успішної адаптації. Це пояснюється тим, що вони навчаються в інклюзивних класах і стикаються з певними труднощами у спілкуванні з однолітками. Результати експериментального дослідження вказують на те, що підлітки цієї групи не завжди мають продуктивні контакти зі своїми однокласниками.

Більшість підлітків, які відвідують заклад загальної середньої освіти, мають високий рівень тривожності, що може негативно впливати на їхню соціальну інтеграцію та загальний психологічний стан. Ці учні перебувають у зоні неповної адаптації, тоді як деякі з них вже досягли рівня адаптації. Проте в них не сформовані продуктивні контакти з усіма однокласниками. У цій групі підлітків переважають амбіверти, які поєднують риси як екстравертів, так і інтровертів. Багато з них демонструють середній рівень вираженості нейротизму, а також є емоційно стійкі та добре адаптовані особистості. Проте більшість підлітків із дитячим церебральним паралічем, які навчаються в закладі загальної середньої освіти, мають високий рівень тривожності, що може ускладнювати їхню соціально-психологічну адаптацію.

Дослідження особливостей адаптації підлітків із ДЦП вказують на те, що успішність цього процесу значною мірою залежить від сукупності зовнішніх та внутрішніх чинників. Зовнішні фактори, такі як соціальне середовище, якість освітнього процесу, ставлення педагогів та однолітків, створюють необхідні умови для адаптації. Водночас внутрішні чинники, включаючи емоційну стабільність, самосприйняття і здатність до самоконтролю, відіграють ключову роль у формуванні стійкої адаптації. В. Синьов акцентує на важливості соціально-психологічної підтримки для підлітків із ДЦП, яка має спрямовуватися на зниження рівня тривожності та розвиток позитивної самооцінки. Саме ці показники є основоположними для успішної соціальної адаптації, оскільки допомагають підліткам відчувати себе впевненіше у соціумі та ефективніше інтегруватися у колектив [10, 11].

Підлітковий вік характеризується інтенсивними психофізіологічними змінами, кризою самосвідомості, перебудовою соціальних ролей

та формуванням нових ціннісних орієнтацій. У підлітків із ДЦП ці процеси часто ускладнюються фізичними обмеженнями, які спричиняють труднощі у встановленні контактів із ровесниками, впливають на самооцінку та знижують емоційний комфорт. Особливу увагу привертають проблеми соціально-психологічної адаптації, що зумовлені розривом між потребою підлітків у соціальній взаємодії та наявними умовами в освітньому середовищі. Невідповідність цих умов перешкоджає реалізації їхніх комунікативних потреб і формуванню повноцінних соціальних зв'язків, що підвищує ризик соціальної ізоляції та емоційних розладів у підлітковому віці [8, 9].

Л. Кравчук підкреслює, що для успішної адаптації підлітків із ДЦП необхідна цілеспрямована корекційна робота, яка враховує їхні специфічні потреби, психофізіологічні особливості та індивідуальні ресурси. Важливим елементом такої роботи є програми психологічної корекції, що включають методи розвитку комунікативних навичок, навчання стратегіям подолання стресу, психоемоційну регуляцію, а також формування позитивної «Я-концепції». Завдяки таким програмам підлітки з обмеженими можливостями можуть значно зменшити прояви соціальної дезадаптації, отримуючи більше впевненості та відчуття соціальної залученості й особистої значущості, що позитивно впливає на їх інтеграцію в суспільство [5].

Інтеграція підлітків із ДЦП у заклади загальної середньої освіти є важливим етапом у їх соціально-психологічній адаптації. Інклюзивне навчання, яке передбачає навчання дітей з особливими потребами поруч із здоровими однолітками, стає основою для соціальної інтеграції та забезпечує рівні можливості для всебічного розвитку [4, 13]. Проте успішність цього процесу значною мірою залежить від готовності педагогічного персоналу працювати з такими учнями, зокрема наявності необхідного навчально-методичного забезпечення та сприятливого мікроклімату в класі. В. Синьов підкреслює, що педагоги повинні не тільки мати базові знання зі спеціальної педагогіки та спеціальної психології, але й вміти будувати довірчі стосунки з підлітками, підтримувати їхню мотивацію до навчання і допомагати у формуванні позитивної самооцінки. Це сприяє особистісному зростанню, адаптації та знижує ризик соціальної ізоляції, створюючи позитивне середовище для розвитку підлітків із ДЦП [10].

Висновки. Отже, проблема соціально-психологічної адаптації підлітків із ДЦП належить до актуальних напрямків дослідження в спеціальній педагогіці та психології. Аналіз наукових робіт вказує на недостатню розробленість цієї теми, що підкреслює потребу в нових підходах та інструментах для підтримки адаптації підлітків із фізичними обмеженнями.

Соціально-психологічна адаптація підлітків із ДЦП пов'язана з необхідністю пристосування до змін у соціальному середовищі або нових умов, коли звичні моделі поведінки та особистісні настанови втрачають ефективність. Важливим фактором у цей період є належно організована психолого-педагогічна підтримка, яка суттєво впливає на подальше життя підлітка.

Література

1. Афузова Г. В. Роль соціалізації у процесі гендерного становлення дитини з порушеннями психофізичного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 31. С. 143–147.
2. Березовська Л. І. Психологічні особливості адаптації школярів до навчання. *Вісник Національного університету оборони України*: зб. наук. праць. К.: НУОУ, 2014. Вип. 4 (41). С. 162–167.
3. Бойко І. І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання. *Психологія: зб. наук. праць*. К.: НПУ. 1999. Вип. 2. 230 с.
4. Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату в загальноосвітньому просторі. Методичні рекомендації фахівцям з організації та впровадження інклюзивної форми навчання дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату: навчально-методичний посібник / А.Г.Шевцов, О.В.Романенко, Л.О.Ханзерук, О.В.Чеботарьова, за заг. наук. ред. А.Г. Шевцова. К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. 200 с.
5. Кравчук Л. С. Корекція розумової працездатності студентів з дитячим церебральним паралічем у навчальній діяльності: монографія. Хмельницький: Університет „Україна”, 2017. 168 с.
6. Прищепа О. Психологічні особливості адаптації молодших підлітків до навчання в основній школі. *Вісник інституту розвитку дитини*. Вип. 13. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. С. 149–154.
7. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку: посібник / Вавіна Л.; Данілавічюте Е. та ін.; Ін-т спец. педагогіки НАПН України. К.: АТОПОЛ, 2010. 242 с.
8. Романенко О. Особливості формування Я-образу у школярів з церебральним паралічем: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.08; Ін-т спец. педагогіки АПН України. К., 2003. 21 с.
9. Саранча І. Г. Особливості соціалізації осіб з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах реабілітаційних центрів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. 19 с.
10. Синьов В. М. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції. К., 2009. 112 с.
11. Синьов В. М. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2016. Вип. 7(2). С. 323–344.
12. Ханзерук Л. О. Формування досвіду спілкування у дошкільників з церебральним паралічем: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. К., 2001. 20 с.
13. Чеботарьова О. Навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах загальноосвітньої школи. *Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: наук.-метод. зб. до Всеукр. наук.-практ. конф.* К., 2007. С. 49–52.

14. Чопік О. В. Формування взаємин дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2013. 247 с.

References

1. Afuzova, H. V. (2016). Rol sotsializatsii u protsesi hendernoho stanovlennia dytyny z porushenniamy psykhofizychnoho rozvytku [The Role of Socialization in the Process of Gender Development in a Child with Psychophysical Developmental Disorders]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova – Scientific Journal of the National Pedagogical University Named After M.P. Drahomanov*. Seria 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykhohiia: zb. nauk. prats. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. 31. S. 143–147. [in Ukrainian].
2. Berezovska, L. I. (2014). Psykholohichni osoblyvosti adaptatsii shkoliariv do navchannia [Psychological Features of Students' Adaptation to Learning]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*: zb. nauk. prats. K.: NUOU. Vyp. 4 (41). S. 162–167. [in Ukrainian].
3. Boiko, I. I. (1999). Psykholohichna adaptatsiia pidlitka do novykh umov navchannia [Psychological Adaptation of Adolescents to New Learning Conditions]. *Psykhohiia – Psychology*: zb. nauk. prats. K. Vyp. 2. 230 s. [in Ukrainian].
4. Shevtsov, A. H. (ed.) (2014). Dytyna z porushenniamy oporno-rukovoho aparatu v zahalnoosvitnomu prostori. Metodychni rekomendatsii fakhivtsiam z orhanizatsii ta vprovadzhennia inkluzyvnoi formy navchannia ditei z porushenniamy funktsii oporno-rukovoho aparatu: navchalno-metodychnyi posibnyk [A Child with Musculoskeletal Disorders in the General Educational Environment. Methodological Recommendations for Specialists on Organizing and Implementing Inclusive Education for Children with Musculoskeletal Function Impairments: a Training and Methodological Guide]. K.: Vydavnychiy Dim «Slovo». 200 s. [in Ukrainian].
5. Kravchuk, L. S. (2017). Korektsiia rozumovoi pratsezdatsnosti studentiv z dytiachym tsebralnym paralichem u navchalni diialnosti: monohrafiia [Correction of Cognitive Performance in Students with Cerebral Palsy in Educational Activities: a Monograph]. Khmelnytskyi: Universytet „Ukraina”. 168 s. [in Ukrainian].
6. Pryshchepa, O. (2011). Psykholohichni osoblyvosti adaptatsii molodshykh pidlitkiv do navchannia v osnovnii shkoli [Psychological Features of Adaptation of Younger Adolescents to Learning in Middle School]. *Visnyk instytutu rozvytku dytyny – Bulletin of the Institute for Child Development*. Vyp. 13. Seria: Filosofiia, pedahohika, psykhohiia : zb. nauk. prats. Kyiv : NPU imeni M.P. Drahomanova. S. 149–154. [in Ukrainian].
7. Vavina, L. (ed.) (2010). Psykholoho-pedahohichniy suprovid ditei z porushenniamy oporno-rukovoho aparatu ta rozumovoho rozvytku: posibnyk [Psychological and Pedagogical Support for Children with Musculoskeletal Disorders and Intellectual Disabilities: a Guide]. In-t spets. pedahohiky NAPN Ukrainy. K. : ATOPOL. 242 s. [in Ukrainian].
8. Romanenko, O. (2003). Osoblyvosti formuvannia Ya-obrazu u shkoliariv z tsebralnym paralichem [Features of Self-Concept Formation in Students with Cerebral Palsy]: avtoref. dys... kand. psykol. nauk: 19.00.08; In-t spets. pedahohiky APN Ukrainy. K. 21 s. [in Ukrainian].
9. Sarancha, I. H. (2013). Osoblyvosti sotsializatsii osib z porushenniamy oporno-rukovoho aparatu v umovakh reabilitatsiinykh tsentriv [Features of Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders in Rehabilitation Centers]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. K. 19 s. [in Ukrainian].

10. Synov, V. M. (2009). Aktualni problemy rozvytku osvity ditei z obmezheniamy zhyttiediialnosti: shliakh vid instytualizatsii do intehtratsii [Current Issues in the Education Development of Children with Life Activity Limitations: the Path from Institutionalization to Integration]. K. 112 s. [in Ukrainian].

11. Synov, V. M. (2016). Osvitno-psykholohichna intehtratsiia shkolariv iz psykhofizychnymy porushenniamy v suchasnykh umovakh Ukrainy [Educational and Psychological Integration of Students with Psychophysical Disabilities in Contemporary Ukraine]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity – Current Issues in Corrective Education*. Vyp. 7(2). S. 323–344. [in Ukrainian].

12. Khanzeruk, L. O. (2001). Formuvannia dosvidu spilkuvannia u doshkilnykiv z tserebralnym paralichem [Formation of Communication Experience in Preschoolers with Cerebral Palsy]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03. K. 20 s. [in Ukrainian].

13. Chebotarova, O. (2007). Navchannia ditei z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu v umovakh zahalnoosvitnoi shkoly [Education of Children with Musculoskeletal Disorders in General Education Schools]. *Inklyuzyvna osvita: stan i perspektyvy rozvytku v Ukraini – Inclusive Education: Current Status and Development Prospects in Ukraine*: nauk.-metod. zb. do Vseukr. nauk.-prakt. konf. K., 2007. S. 49–52. [in Ukrainian].

14. Chopik, O. V. (2013). Formuvannia vzaiemyn ditei z vadamy oporno-rukhovoho aparatu iz zdorovymy rovesnykamy v umovakh inklyuzyynoho navchannia [Formation of Relationships between Children with Musculoskeletal Disorders and Their Healthy Peers in the Context of Inclusive Education]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03. Kyiv. 247 s. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається проблема соціально-психологічної адаптації підлітків із ДЦП у контексті реформування української освітньої системи, що спрямоване на інтеграцію осіб із особливими освітніми потребами.

Аналізуються основні аспекти соціально-психологічної адаптації, включаючи формування соціальних навичок, розвиток емоційної стійкості та здатність до соціальної взаємодії. Належним чином організована підтримка допомагає не тільки адаптуватися до соціального середовища, але й сприяє особистісному розвитку, професійному самовизначенню та підвищенню рівня комунікативної компетентності. Водночас відсутність або недостатність підтримки може призводити до серйозних негативних наслідків: соціальної ізоляції, замкненості, надмірної уваги до власного діагнозу та зниження самооцінки. Це, у свою чергу, погіршує психоемоційний стан підлітків і ускладнює їх інтеграцію в суспільство.

У статті відзначено, що інклюзивне навчання підлітків із ДЦП у закладах загальної середньої освіти створює можливості для покращення їхнього соціально-психологічного стану, розвитку комунікативних і соціальних навичок. Проте цей процес часто ускладнюється через обмеженість ресурсів, недостатню підготовленість педагогів до роботи з особливими дітьми та можливу невідповідність освітніх методів. Автори підкреслюють необхідність комплексного підходу до адаптації, який включає не лише педагогічну, але й психологічну підтримку, що сприятиме кращій соціальній інтеграції підлітків із ДЦП.

Зазначається, що соціально-психологічна адаптація підлітків із ДЦП пов'язана з необхідністю пристосування до змін у соціальному середовищі або нових умов, коли звичні моделі поведінки та особистісні настанови втрачають ефективність.

Важливим фактором у цей період є належно організована психолого-педагогічна підтримка, яка суттєво впливає на подальше життя підлітка: правильна допомога сприяє успішній соціальній інтеграції, тоді як недостатня або неправильно спрямована робота може призвести до таких негативних наслідків, як соціальна ізоляція, замкненість і підвищена увага до власного захворювання, що погіршує психоемоційний стан підлітка.

Ключові слова: *підліток, дитячий церебральний параліч, соціально-психологічна адаптація, інклюзивний заклад освіти.*